

a vyučovacího jazyka (tedy češtiny nebo němčiny) učit přírodopis, zeměpis, dějepis, kreslení, zpěv a ruční práce (dívky) a tělocvik.¹⁰² Kde pro to byly podmínky, mohl se učit i druhý jazyk.¹⁰³ Na měšťanských školách se k výše uvedeným předmětům přidávalo k počtům jednoduché účetnictví a geometrické kreslení, dále kreslení a krasopis, na neněmeckých školách měli mít žáci možnost učit se němčinu.

Konkrétní záležitosti týkající se vyučování upravoval školní a vyučovací řád vydaný ministerstvem školství roku 1870.¹⁰⁴ Najdeme v něm nařízení ohledně trvání školního roku (trval 46 týdnů a mohl začít v rozmezí 1. září – 1. listopadu), prázdnin, celodenního či půldenního vyučování, počtu vyučovacích hodin (pro první čtyři ročníky to bylo 18–24 hodin, pro vyšší ročníky 24–28 hodin týdně), přestávek

Obr. 36: Ukázka interiéru školní třídy z přelomu 19. a 20. století

(15 minut po dvou vyučovacích hodinách, v prvních dvou ročnících navíc 5 minut už po první hodině), vysvědčení, hygieny i školní kázně (včetně průlomového zákazu tělesných trestů). Ve vyučovacím řádu jsou rovněž popsány výukové cíle jednotlivých předmětů a obsahuje i výčet nezbytného vybavení školy pomůckami.¹⁰⁵

Vraťme se nyní k zákonu z 25. května 1868, který měl zásadní význam pro dohled nad školami.¹⁰⁶ Tento zákon určoval „základní pravidla o postavení školy k církvi“ a hned ve svém prvním paragrafu určuje, že „nejvyšší řízení veškerého vyučování a vychovávání a dohlížení k němu přísluší státu“. Další paragrafy potom stanovují, že

101) Rozdělování žáků podle pohlaví je podrobně upraveno až v zákoně o zřizování škol z roku 1870 (§ 4) – viz Zákon o zřizování škol ze dne 19. února 1870, *Zákony a nařízení*, s. 512.

102) Po novelizaci roku 1883 zůstal tělocvik povinný jen pro chlapce.

103) O vyučovacím jazyku na té které škole rozhodoval zemský úřad, a to na základě požadavku zástupců obce, která školu vydržovala. Oba jazyky, tedy němčina i čeština, měly být rovnoprávné (§ 6).

104) Nařízení vydané od ministra záležitostí duchovních a vyučování dne 20. srpna 1870, č. 105 ř. z., jímžto se vydává řád školní a vyučovací pro obyčejné školy obecné, *Zákony a nařízení*, s. 150nn.

105) Skutečně zaopatření škol pomůckami ale bez ohledu na jejich jasný výčet ve vyučovacím řádu vázlo – zejména na venkově a v menších městech.

106) Zákon říšský ze dne 25. května 1868, č. 48 ř. z., jímžto se vydávají základní pravidla o postavení školy k církvi, *Zákony a nařízení*, s. 11.